

Autobiografické žánre v rusistických výskumoch

OLGA KOVAČIČOVÁ

Ústav svetovej literatúry SAV, Bratislava

ABSTRAKT

Fenomén autobiografizácie literatúry viedol v druhej polovici 20. storočia k renesancii bádateľského záujmu o žánre označované v súčasnosti ako autobiografické aj v ruskej literárnej vede. Už práce L. Ginzburgovej, J. Lotmana či A. G. Tartakovského zo sedemdesiatych až osemdesiatych rokov poskytujú inšpiratívne východiská pre súčasné bádanie. Intenzívny záujem ruskej literárnej vedy o autobiografické žánre, podmienený zvýšenou reflexiou teoretických prác západných bádateľov, je príznačný najmä pre posledné dve desaťročia. Zreteľne sa premieta do publikovaných štúdií v odborných časopisoch a zborníkoch, ale aj do monografických prác. Napríklad monografia O. G. Jegorova (2003) prináša súhrnný pohľad na denníky spisovateľov a umelcov 19. storočia a zároveň ponúka komplexnú typológiu materiálu (z hľadiska tradičných literárnovedných kategórií, analytickej psychológie a iných); práca J. J. Prikazčikovovej (2006) orientuje v bohatom a žánrovo rôznorodom materiáli daného obdobia; monografia I. Savkinovej (2007) sa venuje ženským autobiografickým textom v širokom kontexte teoretických koncepcií genderových štúdií a teórií autobiografizmu prevažne západných bádateľov a ďalšie.

Záujem o autobiografické žánre v posledných desaťročiach korešponduje so súčasnou postmodernou situáciou v literatúre, s jej novým zneisťovaním hraníc medzi literatúrou a ne-literatúrou, prejavujúcou sa okrem iného v intenzívnom prenikaní sféry nefiktívneho do sféry „veľkej“, v zásade fiktívnej literatúry, a tým aj v novom zneisťovaní rozlišovania, čo je a čo nie je literárny fakt. Táto situácia iba potvrdzuje konštatovanie J. Tyňanova, sformulované už v dvadsiatych rokoch minulého storočia: „Čo je v istej dobe literárnym faktom, to môže byť pre inú dobu všeobecne jazykovým, sociálne životným javom a opačne, v závislosti od celého literárneho systému, v ktorom sa daný fakt pohybuje.“¹

„Invázia‘ autobiografizmu na územie písomníctva a prostriedkov masovej komunikácie sa stala v posledných desaťročiach všeobecne uznávaným faktom“, konštatuje poľská bádateľka Lubas-Bartoszyńska, pričom autobiografizáciu literatúry, nasycovanie toho, čo je literárne, prvkami autenticity, idúcej až po „registrowanie klebetenia v cukrárnach“, vysvetľuje ako úsilie autorov prostredníctvom autobiografizácie vrátiť literatúre plnokrvnosť.²

Prirodzená snaha reflektovať fenomén autobiografizácie literatúry viedla aj k re-

nesancii bádateľského záujmu o žánre označované v predchádzajúcich desaťročiach prevažne ako memoárová literatúra (memoáre v užšom slova zmysle, denníky, listy, cestovné zápisky, autobiografie a pod.), záujmu vedúceho jednak k empirickému výskumu predtým marginalizovaných textov, jednak k intenzívnej teoretickej diskusii na danú tému. Avšak namiesto prevažujúceho genologického prístupu k „memoárovým“ textom, t. j. hľadania paradigmy žánru, všeobecne platnej normy, na pozadí ktorej vnímame jej variantné podoby, a „objektívnych“ determinantov limitujúcich mieru vierohodnosti textov (to sú témy výskumu, rezonujúce v ruskej literárnej vede zhruba od polovice 20. storočia), v západnej literárnej vede otázky špecifiky dokumentárnosti verzus fiktívnosti v súlade s teoretickým kontextom postštrukturalistických a dekonštruktivistických koncepcií vyúsťovali do problému nájst hranice referenčných možností autobiografického textu, podmienených hranicami referenčných možností jazyka. Dokumentárnosť, faktografickosť autobiografie sa v západnej literárnej vede spochybňovala nielen v dôsledku subjektívnosti autobiografického naratívu ako subjektívnej rekonštrukcie minulosti interpretovanej z perspektívy súčasnosti, ale aj v dôsledku spochybnenia klasického modelu jazyka ako transparentného znaku a označenia procesu signifikácie ako procesu, v ktorom sa význam iba utvára, ako „deja, v priebehu ktorého sa rodí nielen každý význam, ale aj samotný subjekt“.³

Východisko z teoretických záverov týchto koncepcií, vedúcich v konečnom dôsledku ku skeptickému konštatovaniu o „konci“ žánru autobiografie, nachádza francúzsky bádateľ Ph. Lejeune v oblasti recepčnej estetiky, v autobiografickej „dohode“ medzi autorom a čitateľom. Práve recepčný aspekt Lejeune vymedzuje ako dôležitý princíp v diferenciacii dokumentárnych a fiktívnych autobiografických žánrových foriem. To, čím sa odlišujú, je protikladnosť autobiografickej dohody (*pacte autobiographique*) medzi autorom a čitateľom, ktorého základom je referenčné vnímanie textu jeho recipientom a „románovej“ dohody (*pacte romanesque*), predurčujúcej jeho nereferenčné vnímanie, založené na predpoklade o fiktívnom charaktere textu. Na rozdiel od spomínaných tradičných genologických koncepcií, v ktorých sa žánre memoárovej literatúry interpretovali ako „prechodné“, „hraničné“ žánre, stojace na hranici medzi systémom funkcionálnych a systémom literárnych žánrov, v teórii autobiografizmu sa tieto žánre začlenili do systému dokumentárnych naratívov, ktorých vnímanie je podmienené zásadami autobiografickej zmluvy.

Východiskový pojem svojej teoretickej koncepcie – autobiografiu – Lejeune definuje v práci *L'autobiographie en France* (Autobiografia vo Francúzsku, 1971) ako „retrospektívne prozaické rozprávanie reálneho človeka o vlastnom živote, v ktorom sa dôraz kladie najmä na príbeh jeho osobnosti“.⁴ Pri formulovaní systému autobiografických diskurzov Lejeune na jednej strane kladie autobiografiu do protikladu voči autobiografickému románu (rozdiel medzi nimi určuje odlišnosť autentickej dokumentárnosti a fiktívnosti, autentickej formy a formálnej mimézis) a na druhej strane autobiografiu v úzkom slova zmysle vymedzuje jej odlišnosťou od biografie (rôzne pozície rozprávača), denníka (rôzne časové pozície), autoportrétu (absencia naratívnosti) a memoárov, v ktorých biografický autor nie je jediným objektom rozprávania.⁵

V prácach západných literárnych bádateľov sa zároveň dostávala čoraz viac do popredia otázka referenciálnosti samotného subjektu v autobiografických textoch, jeho postavenia vo vzťahu k zaužívaným pojmom biografický autor – autorský sub-

jekt – narátor – postava, otázka miery štrukturovanosti autorského subjektu v autobiografických textoch atď. Ako stručne sumarizuje americký bádateľ James Olney, spoluautor a editor reprezentatívneho zborníka o problematike autobiografizmu *Autobiography. Essays Theoretical and Critical* (Autobiografia. Teoretické a kritické štúdie, 1980), bádateľský záujem sa postupne presúval od „bio“ k „auto“ a trochu neskôr ku „graphy“ (práce G. Gusdorfa, R. Paskala, E. W. Brussovej, Ph. Lejeuna, J. Starobinského a mnohých ďalších).⁶

V ruskom kontexte až donedávna prevažovali v prístupe k denníkom, autobiografickým zápiskom, listom atď. historiografické, prípadne literárno-historické zretele, pričom výsledky týchto výskumov zväčša rezonovali v úzkom okruhu odborníkov na danú tému, či dané obdobie. Zo starších prác, ktoré v určitom slova zmysle korešpondovali s hľadaniami západnej literárnej vedy, autorka jednej z najzaujímavejších prác o ruských autobiografických textoch I. Savkinová v citovanej práci *Razgovory so zerkalom i zazerkaliem* (Rozhovory so zrkadlom a zazerkadlím, 2007) vyzdvihuje predovšetkým knihy a štúdie Lýdie Ginzburgovej, najmä monografiu *O psichologičeskoj proze* (O psychologickej próze, 1971). Popri skúmaní literárnej špecifiky umeleckej (fiction) a dokumentárnej (non-fiction) prózy Ginzburgová zdôrazňuje, podobne ako neskôr francúzsky bádateľ Ph. Lejeune, recepčný aspekt: z čitateľského hľadiska je pri vnímaní dokumentárnych textov dôležité „zameranie na autentickosť“ („ustanovka na podlinnosť“), ktorá neznamená automaticky faktografickú presnosť, skôr označuje špecifické poznávacie a emocionálne dispozície textu, odlišné od dispozícií umeleckého textu. To, čo Ginzburgovú zaujíma, je „estetické špecifikum“ tohto druhu (žánrov) literatúry, v ktorom sa akcentuje nie „faktickosť“ ako taká, ale iné estetické možnosti a naratívne stratégie, ktorých generátorom je práve „zameranie na autentickosť“.⁷

K často citovaným starším prácam patria aj štúdie predstaviteľov štruktúrno-semiotickej tartuskej školy, najmä J. Lotmana, ktorý ako prvý vŕahaže do širšieho obehu literárnej vedy denníky a autobiografické zápisky prevažne „anonymných“, neznámych osobností, mužov a žien, ktoré neboli súčasťou ani „veľkej“ histórie, ani „veľkej“ literatúry, napríklad v štúdiách *Poetika bytovogo povedenija v ruskoj kul'ture XVIII veka* (Poetika každodenného správania v ruskej kultúre 18. storočia), *Russkaja literatura na francuzskom jazyke* (Ruská literatúra vo francúzštine) a iné.⁸ V lotmanovských zborníkoch tartuskej školy boli publikované už v sedemdesiatych rokoch aj viaceré štúdie venované autobiografickým žánrom zahraničných bádateľov, napr. talianskej slavistky Iriny Paperbovej a iné.⁹

Určité odlišnosti v smerovaní výskumu ruských bádateľov sa okrem iného odrážajú v rozdielnosti terminológie, pretrvávajúcej aj v novších prácach, predovšetkým v označovaní kľúčového pojmu chápaného ako *genus proximus*. Ak v západnej literárnej vede sa zaužíval pojem *autobiografia/autobiografické žánre*, ruská literárna veda preferuje pojem *memoárovno-autobiografické žánre*. Termín udomácnil v ruskej literárnej vede A. G. Tartakovskij, pôvodnou orientáciou historik a zároveň najčastejšie citovaný autor v prácach o textoch 18. a 19. storočia.¹⁰ Pri definovaní termínu sa opiera o doposiaľ najkomplexnejšie empirické štúdium neobyčajne bohatého archívneho materiálu a označením *memoárovno-autobiografické žánre* sa usiluje vystihnúť špecifiku textov, ktoré sú ešte žánrovo nevyhranené: prelínajú sa v nich znaky subjektovo-objektového retrospektívneho rozprávania budovaného na princípe pamäti (me-

moaré) aj výlučne subjektového „autobiografického“ naratívu o formovaní osobnosti.

Dôvody preferencie termínu memoárovo-autobiografické žánre Savkinová vidí (v nadväznosti na Tartakovského) aj v stále pretrvávajúcom negatívnom vzťahu Rusov k zdôrazňovanej sebareprezentácii, poznamenávajúcom spôsoby modelovania autorského subjektu, v pretrvávajúcej preferencii hodnôt kolektívneho „my“, vnímaného ako jednu z axiém ruskej mentality, ruskej kultúrnej tradície, odlišnej od kultúrnej tradície západu, ale aj v terminologickej odlišnosti genologických systémov konkrétnych národných literatúr, v odlišnosti konotácií spojených s jednotlivými výrazmi (v ruskom kontexte termín „autobiografia“ sa spája predovšetkým s oficiálnym, a teda v podstate neosobným dokumentom sovietskeho obdobia), a napokon aj v špecifike normatívnych vzorov, modelových textov literatúr oboch kultúrnych priestorov, ktoré ovplyvňujú uvažovanie o autobiografických (memoárových) žánroch.

Ak v západných prácach takéto kanonické, paradigmatické vzory predstavujú najmä *Vyznania* Augustina Aurelia (*Confessiones*, 5. stor.) a J.-J. Rousseaua (*Confessions*, 1781–1788) ako aj autobiografia J. W. Goetheho *Dichtung und Wahrheit* (Poézia a skutočnosť, 1811–1833), teda texty výsostne subjektívnej povahy, zamerané na evolúciu výnimočnej individuality, v ruskom kontexte sú to predovšetkým memoaré *Byloje i dumy* (Pamäti a dumy, 1852–1968) „zakladateľa žánru“ A. I. Gercena, v ktorých sa prostredníctvom „historizácie súkromného života a privatizácie histórie“¹¹ autobiografické nerozlučne spája s historickým. Mimoriadna popularita Gercenových *Pamätí*, najmä v prostredí ruskej inteligencie, ovplyvnila predstavy o požiadavkách žánru aj v ďalšom storočí.

V prácach ruských autorov posledného desaťročia je však už badateľná väčšia terminologická rozkolísanosť, ktorá naznačuje preferenciu rôznych teoretických koncepcií: popri prevahe termínov *memoárové* či *memoárovo-autobiografické* žánre, v odborných publikáciách teoreticky nadväzujúcich na koncepcie západnej literárnej vedy sa stretávame aj s termínmi *autobiografické žánre*, *autodokumentárna próza*, *autoreferenciálne texty* či *ego-dokumenty*.

Celkom osobitý prístup zvolil moskovský filológ M. J. Michejev, ktorého monografia *Dnevnik kak ego-text* (Denník ako ego-text, 2007) syntetizuje výsledky analýz vyše troch stoviek rôznorodých textov (nielen spisovateľov a tvorivých umelcov, ale aj prírodovedcov, politikov, vojenských činiteľov atď.). Autor v nej považuje za ústredný, „jadrový“ pojem *denníkové žánre*, zahrňujúci nielen tradične uvádzané „intímne“ žánre ako denník, autobiografia, cestovné zápisky, listy, ale aj pracovné zošity, zápisy snov, blogy na internete atď., a zároveň aj literárne sformované žánre memoárov, spovedí a pod. Denník charakterizuje ako pulzujúci text, v ktorom sa fragmenty textu členia podľa časových údajov a ich obsah sa orientuje na reálne udalosti v živote človeka; autorom i adresátom textu je ten istý subjekt, opis udalostí sa realizuje z pomerne krátkej časovej dištancie atď., zároveň však počiarkuje dynamický charakter termínu, a na konkrétnych príkladoch jednotlivých textov ukazuje, že „všetko môže byť inak“: text sa nemusí členiť podľa časových údajov, nemusí obsahovať iba reálne udalosti, ale aj fantastické predstavy jeho autora, adresát nemusí byť totožný s autorom, ale môže ním byť aj širšia čitateľská obec atď. Špecifika žánru sa tak prejavuje skôr ako veľmi rôznorodé spojenie potenciálnych možností než suma dominantných paradigmatických znakov.

Stimulom pre postupne narastajúci bádateľský záujem o autobiografické žánre

zhruba v posledných dvoch desaťročiach bola jednak podnetnosť širšieho kontextu teoretických koncepcií západnej literárnej vedy, ktoré ruská filológia začala intenzívne vstrebávať po uvoľnení politickej situácie v deväťdesiatych rokoch, jednak spomínané prenikanie autobiografického princípu do tradičných naratívnych žánrov, najmä do žánru románu v súčasnej tvorbe ruských autorov, ktorý prirodzene evokoval potrebu a záujem o genézu vzťahov autobiografického a fiktívneho v celej šírke historického materiálu.

Z koncepcií západných predstaviteľov teórie autobiografizmu azda najviac zarezovali v ruskom analogicky zameranom výskume teoretické koncepcie francúzskeho bádateľa Ph. Lejeuna. K ich rezonancii najmä v poslednom desaťročí prispelo publikovanie viacerých Lejeunových kľúčových esejí v ruskom preklade vo „francúzskom“ čísle časopisu *Inostrannaja literatura* (2004, č. 4) a v knižne vydanom zborníku *Avtobiografičeskaja praktika v Rossii i vo Francii* (Autobiografická prax v Rusku a vo Francúzsku, 2006) a podnietila ju aj priama spolupráca francúzskych bádateľov, vrátane vedúcej osobnosti takto orientovaného výskumu Ph. Lejeuna, s ruským Inštitútom svetovej literatúry Ruskej akadémie vied, o ktorej ešte bude reč. Ale už v deväťdesiatych rokoch 20. storočia a prvých rokoch nového tisícročia sa objavilo viacero zborníkov i monografických prác¹² venovaných teoretickým aspektom autobiografizmu, ako aj časopiseckých polemických statí a diskusných príspevkov,¹³ ktoré dokumentujú narastajúci záujem o problematiku autobiografizmu, intenzívny dialóg s prácami západných bádateľov a zároveň spätosť teoretického uvažovania s výskumom širokého diapazónu neraz mimoriadne zaujímavých autobiografických textov.

Materiálovo sú v týchto prácach najfrekvencovanejšie zápisky, memoáre, autobiografie, denníky a pod. autorov 18. a prvej polovice 19. storočia,¹⁴ teda obdobia, keď dochádza k ich rozkvetu nielen v Rusku, ale v celej Európe. Ukázalo sa, že najmä začiatky formovania autobiografických žánrov sú svojou pestrosťou, rôznorodosťou foriem, dynamikou žánrového vývinu bádateľsky veľmi príťažlivé. Osobitnú líniu v týchto výskumoch zohrávali „zapiski“ ženských autoriek, reflektované zo zorného uhla genderových špecifik žánru a autobiografické žánre napísané po francúzsky.

V určitom slova zmysle sumarizáciu doterajších výsledkov bádania v tomto smere, obohatenú o vlastný výskum, poskytuje práca J. J. Prikazčikovovej *Russkaja memuaristika XVIII – pervoj treťi XIX veka. Imena i puti razvitija* (Ruské memoáre 18. – prvej tretiny 19. storočia. Autori a vývinové cesty, 2006).¹⁵ Práca prezentuje memoáre, autobiografické zápisky, konfesie a iné „memoárové“ žánre ako kultúrno-historický a literárny fenomén. V teoretických východiskách sa opiera o koncepcie autobiografizmu Ph. Lejeuna, ale aj domácich bádateľov, najmä A. G. Tartakovského. Cieľom autorky je vytvoriť pomocou analýzy vhodne vybraných reprezentatívnych textov syntetický obraz prezentovaných žánrov daného obdobia. Na príklade prvého ruského memoárového textu, podnieteného skúsenosťou západoeurópskej literatúry – *Zápisov* diplomata „petrovského“ obdobia kniežaťa Kurakina (1705–1710) – demonštruje zložité prelínanie inšpirácií západnou kultúrou a domácich tradícií, ktoré sa prejavuje v nadväzovaní Kurakinových memoárov na ešte stále živú pamäť staroruských letopisov (dominancia chronologického štruktúrovania textu podľa rokov, fragmentárnosť daná časovým ohraničením zápisov, zameranie na oficiálne, „vonkajšie“ momenty biografie, neosobný tón rozprávania).

Predmetom analýzy Prikazčikovovej sú memoárovo-autobiografické žánre celého radu koloritných postáv doby – typického predstaviteľa petrovského obdobia I. I. Neplujeva – syna chudobného šľachtica, ktorý vďaka svojim schopnostiam dosiahol vysoké spoločenské postavenie, zápisky generála V. Naščokina či kniežata Šachovského, ktorí boli svedkami palácových prevratov po smrti Petra I., a mnohé iné. A hoci sa v nich čoraz viac presadzuje osobnostný charakter interpretácie zobrazovaných udalostí a čoraz cielavedomejšie sa prejavuje snaha uplatniť žánrové znaky sformované v západoeurópskych literatúrach („svedecký“ charakter textu, postupný odklon od „letopisného“ zaznamenávania udalostí, spájanie subjektívneho s objektívnym), memoáre či biografie, ktoré vznikali v priebehu celého 18. storočia, si ponechali dôraz na „vonkajšiu“, oficiálnu časť biografie autora, modelujúc fakty biografie autora v súlade s klasicistickým ideálom občana, pre ktorého zmyslom života je čestne slúžiť panovníkovi a štátu.

Osobitité postavenie zaujíma v kontexte ruských žánrových variantov daného typu *Čistoserdečnoje priznanije...* (Úprimné vyznanie... 1790–1792) satirického básnika a dramatika D. I. Fonvizina, inšpirované *Vyznaniami* J. J. Rousseaua a signalizujúce, rovnako ako *Zapiski senatora I. V. Lopuchina*, významného predstaviteľa ruských slobodomurárov, zmenu literárnej atmosféry spojenej s nástupom sentimentalizmu a záujmom o vnútorný, citový život individua. Aj v náčrte ďalšieho vývinu memoárovo-autobiografických žánrov v prvej tretine 19. storočia, ovplynených kontextom literárneho romantizmu, Prikazčikovová názorne demonštruje ich previazanosť s ideovými koncepciami striedajúcich sa literárnych smerov, ktorá sa odráža v štylizácii autorského subjektu, stvárňovaných postáv i v interpretácii autobiografických „faktov“ bez ohľadu na to, či autormi memoárov/autobiografií boli spisovatelia (*Pisma ruského oficera* F. Glinku, *Vojennyje zapiski* D. V. Davydova a i.) alebo predstavitelia iných sociálnych skupín či profesií.

Bohatý materiál „mužských“ memoárovo-autobiografických žánrov umožnil autorke porovnať ich so stručnejšie prezentovaným materiálom časovo a žánrovo analogických „ženských“ textov a vymedziť ich odlišnosť. Na rozdiel od „mužských“, prevažne extrovertne orientovaných textov, ženské zápisky majú výraznejší introvertný, intímny charakter, väčší priestor v nich zaujíma vzťah muža a ženy, rodinné udalosti, detaily každodenného života, a to bez ohľadu na meniaci sa literárny kontext a na sociálne postavenie či individuálne špecifiká povahy. Výberom textov Prikazčikovová vytvára galériu výnimočných ženských osobností, predstaviteľiek prevažne najvyšších spoločenských kruhov (spomienky kňaznej Dolgorukovovej, po francúzsky písané autobiografické zápisky Kataríny Veľkej /cárovnej/ a Kataríny „Malej“ – široko vzdelanej kňaznej Daškovovej, prezidentky Ruskej akadémie vied a iných), ale aj protagonistiek zo stredných vrstiev, napr. peterburskej krásavice tridsiatych rokov 19. storočia J. A. Chvostovovej, jednej z múz básnika M. J. Lermontova, či *dievčiny – husárky* N. A. Durovovej, prvej profesionálnej oficerky ruskej armády, aktívnej účastníčky vojny s Napoleonom.

Ak Prikazčikovovej *Ruské memoáre* poskytujú orientáciu v rozsiahlom a žánrovo rôznorodom materiáli s prioritným zameraním na problematiku žánrovej evolúcie a kontextových determinantov analyzovaných textov, I. Savkinovová sa v monografii *Rozhovory so zrkadlom a zazrkadlím* zaoberá výlučne ženskými textami (spomienky,

denníky, listy), pričom ich označuje ako *autodokumentárne žánre* a reflektuje ich v širokom kontexte teoretických koncepcií genderových, feministických štúdií a teórií autobiografizmu ruských, ale aj, presnejšie najmä, anglických, amerických a nemeckých bádateľov.

Rovnako ako Prikazčikovová aj Savkinová poukazuje na skutočnosť, že ak v predchádzajúcich desaťročiach sa tieto texty analyzovali predovšetkým ako svedectvo o dobe, ako zdroj informácií o významných historických, literárnych osobnostiach a pod., a samotná postava autorky textu bádateľov zaujímala iba do takej miery, do akej limitovala alebo ovplyvňovala vierohodnosť tohto svedectva, v práci I. Savkinovej sa ústrednou témou stáva práve osobnosť autoriek či autorského Ja.

Savkinovú zaujímajú otázky typu: Aké sociálne stereotypy a kultúrne (literárne) modely sa prejavujú v koncepcii autorských výpovedí v rámci rôznorodých variantov autodokumentálnych žánrov, ktorých autorkami sú ženy? Akú podobu nadobúda adaptácia týchto modelov a ich transformácia? Ako fungujú systémy spoločenských tabu a systémy vymedzujúce sféru dovoleného, prípustného pri sebaopise a sebaidentifikácii ženských autoriek? Čím je motivované porušovanie ich hraníc a ako sa uskutočňuje? Akú úlohu tu zohrávajú sociokultúrne tradície a literárne vzory? Ako sa v denníkoch a listoch analyzovaného materiálu chápe „ženskost“ a nakoľko je pre autorku dôležité jeho chápanie? Dá sa v skúmanom materiáli vraviť o vnútorne koherentnom, celistvom Ja autorky? Nakoľko nevyhnutnosť sebaidentifikácie ženského Ja voči sfére mužského Ty ovplyvňuje jeho rôznorodé podoby atď.¹⁶

Špecifiku „ženského“ Savkinová skúma na materiáli troch druhov autobiografických žánrov – denníka, autobiografie a epištol. Materiálom kapitoly o denníkoch z tridsiatych až päťdesiatych rokov 19. storočia sú reprezentatívne príklady sociálne a psychologicky rozdielných typov žien prevažne z radov provinčnej šľachty, späté s kultúrnymi normami orientovanými na model francúzskej aristokracie, ktorý výrazne ovplyvňoval jej správanie. Autorka prichádza k záveru, že v kontexte ruskej patriarchálnej kultúry, v ktorej je pri sebaidentifikácii ženy určujúcim vzťah k dominantnej mužskej kultúre, sa pri štrukturovaní modelov ženského Ja stáva nevyhnutnosťou osvojiť si „masku ženskosti“, to jest tých modelov ženskej identity, ktoré spoločnosť považuje za normálne.

Spôsobom realizácie je využívanie „cudzieho slova“, hotových rolí a štylistických kliše, ktoré poskytujú predovšetkým populárne literárne vzory a religiózno-etické tradície. Zároveň však takéto objektivizovanie seba samej, zmena na Ja – postavu (...) poskytuje priestor na také polohy sebacharakteristiky a sebahodnotenia, ktoré sú v podobe priamych sebareprezentácií tabuizované.¹⁷

V porovnaní s denníkovými textami v žánri memoárov-autobiografií a epištolárnych foriem sa zreteľnejšie prejavuje determinovanosť textu a modelovania autorského Ja adresátom. Práve s týmto typom textov korešponduje metafora zrkadla v názve práce, evokovaná výrokom Bachtina: „Keď stojím na dotyčníci sveta a pozerám do zrkadla umiestneného v ňom, vidím sa tak, ako ma vidia *tí druhí*“.¹⁸ Zložitá previazanosť autentického Ja konfrontovaného s reálnym či želaným obrazom v zrkadle vnímanom očami „tých druhých“ sa v práci skúma prostredníctvom dichotómií vonkajšie/vnútornej, viditeľné/neviditeľné, svoje/cudzie, súkromné/verejné.

Vďaka materiálu pre skúmanie prejavov uvedených dichotómií v texte sa pre

Savkinovú stali už zmieňované *Zápisky dievčiny – husára* Durovovej (1836), ktorá v spomienkach ako narátorka vystupuje vo svojej autentickej ženskej podobe, ale počas desaťročia vojenskej služby skrýva svoju identitu pod mužským menom Alexandrov a svoje správanie a spôsob vyjadrovania prispôsobuje tejto falošnej identite. Protiklad „ženského“ a „mužského“, vonkajšieho správania a vnútorných pocitov, vyostreného vnímania inakosti sféry mužského, zároveň konflikt medzi konvenčnými úlohami ženy ako matky a dcéry a nekonvenčným Ja, ktoré má svoje ambície a životné ciele, sa tu prejavuje v obzvlášť vyostrenej podobe. Nie náhodou Durovovej *Zápisom* venuje Savkinová, popri textoch napísaných profesionálnymi autorkami či ženami spojenými s literárnym prostredím, najväčší priestor.

Savkinovej práca je tak prvým pokusom komplexnejšie zmapovať z daného zorného uhla dovedy v ruskom kontexte, slovami autorky, „trojako marginalizované texty“: marginalizované ako *autobiografické texty*, a teda v kontexte „veľkej“ literatúry „pohraničné“; ako *ženské texty*, a tým aj z pohľadu prevažne patriarchálnej literárnej kritiky zákonite „druhoradé“; a ako *ruské ženské texty*, prakticky neznáme aj preto, že sú iba zlomkovito spracované v archívoch a bibliografiách.¹⁹

Z viacerých zborníkov na danú tému si zasluhuje pozornosť už spomínaný zborník štúdií ruských a francúzskych bádateľov *Autobiografická prax v Rusku a vo Francúzsku*. Spolupráca s francúzskymi vedcami prirodzene nasmerovala akcent na autobiografické texty autorov zaujímavých v širšom kontexte rusko-francúzskych kultúrnych kontaktov (M. Cvetajevová, L. Aragon a iní),²⁰ a najmä na denníky a zápisníky ruských žien písané po francúzsky. Vzhľadom na rozšírenosť denníkov v prostredí ruskej aristokracie nielen v 18. a 19. storočí, ale v emigrantských šľachtických kruhoch aj v prvej polovici 20. storočia (pričom práve ženské autobiografické texty sa písali spravidla po francúzsky), ide o širokú škálu textov, ktorých systematický výskum viedol občas k nečakaným objavom.

Účasť Ph. Lejeuna na riešení výskumnej úlohy, ktorej výsledkom je prezentovaný zborník, vyvolala jednak reflexiu jeho teoretických princípov, jednak viedla k zameraniu na obyčajné „neumelecke“ texty, „obyčajné písanie“ („écriture ordinaire“), umožňujúce odкрývať podstatné aspekty autobiografickej stratégie písania na akoby nulovej rovine. Metodologicky štúdie korešpondujú s Lejeunovým názorom o určitej vyčerpanosti teoretických diskurzov, ktorá je zrejme aj dôsledkom nedostatočnej znalosti materiálu i samotnej praxe písania, preto Lejeune považuje za zmysluplnejšie skúmať skôr evolúciu systému autobiografického písania, skúmať autobiografiu ako konceptuálny celok, ako diskurz.²¹ Je symptomatické, že zborník otvára práve Lejeunova štúdia „*Ja“ mladých devušek* („Ja“ mladých dievčat, s. 13–30), venovaná evolúcii francúzskych dievčenských denníkov od konca 18. po koniec 19. storočia. Odkrýva v nej špecifiku žánru ako svojráznu formu hľadania vlastnej identity mladých autoriek, poznamenanú rôznymi kontextovými fenoménmi (literárne, vieroučné modely a pod.), ktoré proces sebaidentifikácie ovplyvňujú, a zároveň ponúka určité metodologické možnosti pri skúmaní textov typu „écriture ordinaire“.²²

Medzi najpozoruhodnejšie zo štúdií patrí spoločná stať francúzskej bádatelky C. Violletovej a ruskej bádatelky J. P. Grečanej *Dnevnik v Rossii v konce XVIII – prvej polovine XIX veka kak avtobiografičeskaja praktika* (Denník v Rusku na konci 18. – v prvej polovici 19. storočia ako autobiografická prax, s. 57–12), prinášajúca

pracovnú typológiu denníkových foriem na základe analýzy stotridsiatic prevažne rukopisných mužských a ženských denníkov najmä z ruského kultúrneho priestoru (denníky každodenného života, ľúbostné, meditačné, opisujúce vojnové výpravy, denníky matiek atď.), spojenú s analýzou štruktúrotvorných aspektov žánru (typ adresáta, spôsoby sebaaprezentácie atď.). Ako je zrejme aj z predchádzajúcich prác, v Rusku bola denníková prax rozšírená predovšetkým vo vysokých aristokratických kruhoch, vo Francúzsku skôr medzi predstaviteľmi tretieho stavu; na rozdiel od bohatého zastúpenia duchovných denníkov nielen vo Francúzsku, ale v západnej Európe vôbec, v ruskom kontexte sa opisy duchovného hľadania a náboženskej skúsenosti objavujú iba výnimočne; ruskí autori/autorky denníkov sa menej koncentrujú na vlastnú osobnosť, sú menej pohrúžení do vlastného ja, v dôsledku čoho sú ich denníky psychologicky lakonickejšie atď.

Materiálovo najzaujímavejšími sú denníky Márie Baškirceovej, mimoriadne talentovanej ruskej výtvarníčky žijúcej vo Francúzsku, ktorá napriek predčasnej smrti (zomrela roku 1884 ako dvadsaťšesťročná na tuberkulózu) zanechala po sebe rozsiahle denníkové dedičstvo predstavujúce devätnásťtisíc strán rukopisného textu. Už prvé knižné vydanie výberu z denníka Baškirceovej krátko po jej smrti (1885) sa vo Francúzsku stalo, podľa Lejeuna, autora jednej zo štúdií o M. Baškirceovej, kultúrnou senzáciou, „vyvolalo úžas, ostro odmietavé postoje, nadšenie, bola to udalosť“.²³ Práve recepcii jej denníkov vo Francúzsku venuje svoju štúdiu aj Lejeune.

Preferencia výskumu intímnych žánrov, najmä denníkov, sa prejavuje aj v monografii O. G. Jegerova *Russkij literaturnyj dnevnik XIX veka* (Ruské literárne denníky 19. storočia, 2003), prinášajúcej komplexný pohľad na denníky spisovateľov a umelcov 19. storočia (hudobných skladateľov, výtvarníkov, divadelníkov atď.). Na rozdiel od spomínanej typologizácie denníkových foriem C. Violletovej a J. P. Grečanej, vytvárajúcej tematickým prístupom, Jegerov sa usiluje o komplexnejšiu systematizáciu materiálu: podľa spôsobu fungovania textu („klasická“ forma denníka, denník v epištolarnej forme, denník ako súčasť epištoly a denník ako súčasť memoárov), podľa typologických špecifik (extrovertný, introvertný denník, prechodný a oscilujúci typ) a podľa obsahu (rodinno-každodenný denník, cestovný denník, spoločensko-politický a služobný). S využitím poznatkov analytickej psychológie skúma vekovú podmienenosť pisateľa (denníky obdobia individuácie pisateľa, obdobia prelomu dvoch životných období a psychologicky zrelého veku, denníky vytvorené v druhej polovici ľudského života). Súčasťou práce je aj komplexná súhrnná analýza rozsiahleho materiálu približne sedemdesiatich denníkov 19. storočia z pohľadu tradičných literárnovedných kategórií (čas a priestor v denníku, špecifika zobrazovania človeka, postupy a štýl, kompozícia a sujet), ktorú završuje analýza podôb denníkových foriem v umeleckej literatúre.

V širšom kontexte rusisticky orientovaného výskumu autobiografických žánrov a fenoménu autobiografizmu v literatúre záverom spomenieme intenzívny záujem o túto tému v prácach západnej,²⁴ ale napríklad aj fínskej slavistiky.²⁵ Práve práce západných bádateľov okrem iného začali systematickejšie mapovať problematiku ruskej ženskej literatúry, vrátane ženských autobiografických žánrov. Významným medzinárodným centrom výskumu ruských autobiografických žánrov sa v posledných rokoch stal Inštitút rusistiky Varšavskej univerzity, ktorého dlhodobé zameranie na výskum

tzv. ego-dokumentov bolo nepochybne podmienené aj intenzívnou rezonanciou problematiky autobiografizmu v poľskej literárnej vede (M. Czermińska, A. Cieński, R. Lubas-Bartoszyńska a i.), reflektujúcej ambivalentnosť konštitutívnych premís teórie autobiografizmu na širokom materiáli nielen poľskej, ale aj európskych literatúr.²⁶ Publikačným výsledkom systematického výskumu poľského Inštitútu rusistiky, realizovaného v úzkej spolupráci s radom zahraničných, ale najmä ruských bádateľov, sú doposiaľ tri rozsiahle zborníky, naznačujúce vnútornú logiku vzájomne previazaných etáp výskumu. Ak prvý z varšavských zborníkov *Dzienniki pisarzy rosyjskich. Kontekst literacki i historyczny* (Denníky ruských spisovateľov. Literárny a historický kontext, 2006) prináša základné „mapovanie terénu“, formulovanie metodologických východísk, vrátane prioritného zamerania na denníky spisovateľov a na kontextové determinanty evolúcie denníka v ruskom kultúrnom priestore v jeho rôznych vývinových podobách, ďalšie zborníky, ako naznačujú aj ich názvy, sú zamerané na analýzu konkrétnych žánrov a konkrétnych textov: *Dzienniki, notatniki, listy pisarzy rosyjskich* (Denníky, zápisníky, listy ruských spisovateľov, 2007)²⁷ a *Memuarystyka rosyjska i jej konteksty kulturowe, 1–2* (Ruské memoáre a ich kultúrne kontexty, 2010).²⁸ Časť autorov príspevkov pristupuje k ego-dokumentom spisovateľov z literárno-historického hľadiska, využívajúc ego-dokument ako prostriedok na upresnenie biografických faktov, ideových metamorfóz spisovateľov, odkrývanie osobitostí tvorivého procesu atď., neraz na základe predtým neznámych archívnych materiálov, ale rezonujú v ňom aj špecifické aspekty vnímania ego-dokumentov ako hodnoty osebe (žánrové aspekty, špecifikum modelovania postavy a reprezentácie vlastného Ja a pod.). Vzhľadom na zastrešujúce pomenovanie výskumnej témy *Ego-dokumenty a literatura* dôležité miesto v nich zaujímajú otázky vzťahov autentických ego-dokumentov a umeleckých textov, najmä literárne etablovaného žánru autobiografického románu a naratívnych žánrov využívajúcich epištolárne formy či formu denníka. Z dôrazu na literárnovedné aspekty vyplýva i výraznejšie zastúpenie príspevkov venovaných ego-dokumentom kľúčových predstaviteľov ruskej literárnej klasiky (A. N. Majkov, F. M. Dostojevskij, M. J. Lermontov, A. P. Čechov, L. N. Tolstoj atď.) a najmä literatúry 20. storočia (denníky, listy, zápisníky a memoáre A. Bloka, Z. Gippiusovej, M. Kuzmina, I. Erenburga, V. Nabokova, S. Dovlatova, L. Petruševskej a mnohých iných). Materiál textov sa v nich rozširuje o ego-dokumenty hudobných skladateľov, výtvarníkov, filozofov a kulturologicky či antropologicky zamerané príspevky na tému *Rusi a Rusko v ego-dokumentoch poľských spisovateľov*. Smerovanie ďalšieho výskumu poľských rusistov naznačuje názov pripravovanej tohtoročnej konferencie – *Autobiografia/autobiografickosť, konfesja/konfesionalnosť v tvorbe ruských spisovateľov*, ktorá rovnako ako v predchádzajúcich prípadoch, vyústi do publikovania ďalšieho z radu zborníkov.

Hoci výsledky výskumu autobiografických žánrov v tematicky i metodologicky mnohostranne orientovanej ruskej literárnej vede sú limitované obmedzenou mierou dostupnosti textov, domnievame sa, že aj prezentované materiály potvrdzujú produktivnosť a intenzívnu rezonanciu danej problematiky v prácach ruských bádateľov, odkrývajúcej práve v ruskom kultúrnom priestore neobyčajne bohatú a zaujímavú vrstvu literárneho a kultúrneho dedičstva a stimulujúcej k novému nazeraniu na základné otázky literárnej vedy.

POZNÁMKY

- ¹ TYŇANOV, J.: O literárnom vývine. In: *Teória literatúry. Výber z „formálnej metódy“*. Zostavil a preložil J. Bakoš. Bratislava: Pravda, 1971, s. 138–139.
- ² LUBAS-BARTOSZYŃSKA, R.: *Między autobiografią a literaturą*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe WSP, 1994, s. 9.
- ³ FINCK, A.: Pojem subjektu a autorství: K teorii a dějinám autobiografie. In: PECHLIVANOS, M. a kol.: *Úvod do literární vědy*. Praha: Hermann a synové, 1999, s. 283–284.
- ⁴ LEJEUNE, Ph.: *L'autobiographie en France*. Paris: A. Colin, 1998, s. 10. Cit. podľa LEŽEN, F.: Kogda končajetsja literatura? In: *Avtobiografičeskaja praktika v Rossii i vo Francii*. Moskva: Institut mirovoj literatury RAN, 2006, s. 261–262.
- ⁵ Tamže, s. 262.
- ⁶ OLNEY, J.: Autobiography and the Cultural Moment: A Thematic, Historical and Bibliographical Introduction. In: *Autobiography. Essays Theoretical and Critical*. Ed. by J. Olmey. Princeton: Princeton University Press, 1980, s. 20. Cit. podľa SAVKINA, I.: *Razgovory s zerkalom i zazerkaliem. Avtodokumentalnyje ženskije teksty v ruskoj literature pervoj poloviny XIX veka*. Moskva: Novoje literaturnoje obozrenije, 2007, s. 25.
- ⁷ GINZBURG, L.: *O psihologičeskoj proze*. Leningrad: Sovetskij pisatel', 1971, s. 20. Cit. podľa SAVKINA, I.: Cit. d., s. 30–31.
- ⁸ LOTMAN, J. M.: Poetika bytovogo povedenija v ruskoj kulture XVIII veka. In: LOTMAN, J. M.: *Izbrannyje staťi v 3-ch tomach*. Tallinn: Aleksandra, 1992, t. 1, s. 248–268; tenže: Russkaja literatura na francuzskom jazyke. In: tamže, t. 2, s. 350–368; pozri aj Lotmanovu monografiu *Besedy o ruskoj kulture. Byt i tradicii dvorianstva (XVIII – načalo XIX veka)*. Sankt-Peterburg: Iskusstvo, 1994.
- ⁹ PAPERNO, I. A.: O dvujazyčnoj perepiske puškinskoj epochi. In: *Trudy po ruskoj i slavjanskoj filologii. XXIV. Literaturovedenije*. Tartu: Tartuskij gos. universitet 1975, Vyp. 358, s. 148–156; táže: Ob izučeníi poetiki pisma. In: *Učonyje zapiski Tartuskogo GU*. T. 420. Metrika i poetika. Vyp. 2. Tartu 1977, s. 105–111. Z novších prác Papernovej bola časopisecky publikovaná štúdia Sovetskij opyt, avtobiografičeskoje pismo i istoričeskoje soznanije. Ginzburg, Gercen, Gegeľ. In: *Novoje literaturnoje obozrenije*, 2004, č. 68, s. 102–107.
- ¹⁰ TARTAKOVSKIJ, A. G.: *Russkaja memuaristika XVIII – pervoj poloviny XIX veka*. Moskva: Nauka, 1991; tenže: *Russkaja memuaristika i istoričeskoje soznanije XIX veka*. Moskva: Archeografičeskij centr, 1997.
- ¹¹ SAVKINOVÁ, I.: Cit. d., s. 32–35.
- ¹² MEDARIČ, M.: *Avtobiografija. Avtobiografizm. Avtointerpretacija*. Sankt-Peterburg: Izdatelstvo Sankt-Peterburskogo universiteta, 1998; KOLADIČ, T. M.: *Vospominanija pisatelej. Problemy poetiki žanra*. Moskva 1998; *Avto-bio-grafija. K voprosu o metode. Tetradj po analitičeskoj antropologii I*. Moskva 2001, NIKOLINA, N. A.: *Poetika ruskoj avtobiografičeskoj prozy*. Moskva: Flinta, 2002 a iné.
- ¹³ Memuary na slome epoch. Kruglyj stol. In: *Voprosy literatury*, 1999, januar – fevral', s. 3–34; TARTAKOVSKIJ, A. G.: Memuaristika kak fenomen kultury. In: Tamže, s. 35–55; KOBRIN, K.: Pochvala dnevniku. In: *Novoje literaturnoje obozrenije*, 2003, č. 61, s. 288–295 a iné.
- ¹⁴ Popri citovaných Tartakovského prácach zborník *Zapiski i vospominanija russkich ženščin XVIII – pervoj poloviny XIX veka*. Moskva 1990; BILINKIS, M. J.: *Russkaja proza XVIII veka. Dokumentalnyje žanry. Povest'. Roman*. Sankt-Peterburg 1995; JEGOROV, O. G.: *Russkij literaturnyj dnevnik XIX veka. Istorija i teorija žanra*. Moskva: Nauka, 2003; *Avtobiografičeskaja praktika v Rossii i vo Francii*. Moskva 2006; SAVKINA, I.: Cit. d. a i.
- ¹⁵ PRIKAZČIKOVA, J. J.: *Russkaja memuaristika XVIII – pervoj treťi XIX veka. Imena i puti razvitija*. Jekaterinburg: Izdatelstvo Uraľskogo universiteta, 2006.
- ¹⁶ SAVKINOVÁ, I.: Cit. d., s. 19, 226 a iné.
- ¹⁷ Tamže, s. 180, 181.
- ¹⁸ BACHTIN, N. M.: K voprosam samosoznanija i samoocenki. In: BACHTIN, M. M.: *Sobranije sočinenij*. Moskva: Russkije slovari, 1996, T. 5, s. 31, Cit. podľa SAVKINOVÁ, I.: Cid. d., s. 5–6.
- ¹⁹ SAVKINOVÁ, I.: Cit. d., s. 9–10.
- ²⁰ BALAŠOVA, T. V.: Izmenenije avtobiografičeskogo prostranstva v processe genezisa texta: Rossija i avtorskoje „ja“ v avtobiografičeskich zerkalach Aragona. In: *Avtobiografičeskaja praktika... Cit. d., s. 218–243*; BERANŽE, K.: Zapisnyje knižky v tvorčestve Mariny Cvetajevoj. In: Tamže, s. 243–252.

- ²¹ VJOLLE, K., GREČANAJA, J. P.: Predisloviye. In: tamže, s. 6.
- ²² Ide o štúdiu sumarizujúcu výsledky rovnomennej Lejeunovej monografie *Le Moi des Demoiselles. Enquête sur le journal de jeunes filles*. Paris: Editions du Seuil, 1993.
- ²³ LEŽEN, F.: „Ja“ Marii. Receptija dnevnika Marii Baškircevoj (1887–1899). In: *Avtobiografičeskaja praktika...* Cit. d., s. 161.
- ²⁴ GÖPFERT, F.: Dichterinnen und Schriftstellerinnen in Russland vom Mitte des 18. bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts. Slavistische Beiträge. Bd. 289. München 1992; *Frauenbilder und Weiblichkeitsentwürfe in der russischen Frauenprosa*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 1996; *The Shadow of Revolution Lifestories of Russian Women from 1917 to the Second World War*. Princeton: Princeton University Press, 2000 a iné.
- ²⁵ *Models of Self. Russian Women's Autobiographical Texts*. Helsinki: Aleksanteri, 2000.
- ²⁶ CZERMIŃSKA, M.: *Autobiografia i powieść, czyli pisarz i jego postacie*. Gdańsk: Wyd. Morskie, 1987; CIENŃSKI, A.: *Pamiętniki i autobiografie światowe*. Wrocław 1992; LUBAS-BARTOSZYŃSKA, R.: *Między autobiografią a literaturą*. Cit. d.; FURNAL, I.: *Spektakle pamięci. O polskiej prozie autobiograficznej pierwszej połowy XX wieku*. Kielce 2005. Syntetizujúci pohľad na teoretické východiská polskej literárnej vedy s orientáciou na domáci literárny kontext pozri štúdiu SUWARA, B.: *Návraty strateného autora. K problematike auto/biografie v polskej literatúre 20. storočia*. In: *Slowak Review*, 14, 2005, č. 1, s. 1–13.
- ²⁷ *Dzienniki, notatniki, listy pisarzy rosyjskich*. Studia Rossica XIX. Redakcja naukowa A. Wolodźko-Butkiewicz – L. Łucewicz. Warszawa: Instytut rusycystyki, 2007.
- ²⁸ *Memuarystyka rosyjska i jej konteksty kulturowe, 1–2*. Studia Rossica XX. Redakcja naukowa A. Wolodźko-Butkiewicz – L. Łucewicz. Warszawa: Instytut rusycystyki, 2010.

AUTOBIOGRAPHICAL GENRES IN RUSSIAN STUDIES

Russian Literary Scholarship. Autobiographical Genres. Memoires. Diaries.

In the 2nd half of the 20th century, in the Russian literary studies the phenomena of the rise of autobiographical writing lead to the renaissance of scholarly interest in genres marked today as autobiographical. The works of L. Ginzburg, J. Lotman and A. G. Tatarkovsky from the 1970 - 1980 offer inspirative sources for today research. Intensive interest of the Russian literary studies in autobiographical genres, in many ways depending on increased reflection of theoretical works of western researchers, is symptomatic mainly for the last two decades. It is clearly reflected in the amount of published studies in scholarly journals and miscellanies, as well as a number of monographs; as an example the book of O. G. Egorov (2003) can be mentioned, which brings a compendious view on diaries of writers and artists in the 19th century, and at the same time offers a complex typology of material presented from various viewpoints (from the point of view of traditional categories of literary studies, analytical psychology and other), or the book of E. E. Prikazchikova (2006) providing orientation in the rich and heterogenous material of the given period and predominantly focused on the question of genre evolution and contextual determinants of the analysed texts; the monograph of I. Savkina (2007) devoted to women's autobiographical texts reflected in a wide context of theoretical concepts of gender studies, and theories of autobiographism, predominantly of western researchers, etc.

Doc. PhDr. Olga Kovačičová, CSc.
 Ústav svetovej literatúry SAV
 Konventná 13
 813 64 Bratislava
 olga.kovacicova@savba.sk